

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ, ПОЛІТОЛОГІЇ І МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА ЕТНОЛОГІЇ І АРХЕОЛОГІЇ

**КУГУТЯК МИКОЛА ВАСИЛЬОВИЧ
БОЯН-ГЛАДКА СВІТЛАНА ПЕТРІВНА**

Навчально-методичні рекомендації
з курсу «Духовна культура України»
для підготовки здобувачів третього кваліфікаційного рівня
«доктор філософії (PhD)»
зі спеціальності В9 «Історія та археологія»
освітня програма «Історія та археологія»

Івано-Франківськ
2025

Кугутяк М.В., Боян-Гладка С.П. Навчально-методичні рекомендації з курсу «Духовна культура України» (анотація лекційного курсу, плани семінарських занять та програмові вимоги): для підготовки здобувачів третього кваліфікаційного рівня «доктор філософії (PhD)» спеціальності В9 Історія та археологія. Івано-Франківськ, 2025. 40 с.

Рецензенти: доктор історичних наук, професор
Берест Роман Ярославович.
завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Львівського інституту економіки і туризму

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету історії, політології і міжнародних відносин Карпатського національного університету імені Василя Стефаника протокол № 2 від 29.09.2025 року

Зміст

Вступ.....	3
Вимоги до знань і вмінь з дисципліни «Духовна культура України».....	4
Анотація лекційних занять.....	5
Анотація семінарських занять.....	7
Критерії оцінювання знань, умінь і навичок.....	12
Самостійна робота.....	13
Програмові вимоги.....	16
Порядок оцінювання знань аспірантів.....	18
Пояснення оцінок ECTS.....	19
Типові завдання комплексних контрольних робіт (ККР).....	21
Критерії оцінки виконання завдань ККР.....	34
Рекомендована література до курсу.....	35

ВСТУП

Курс «Духовна культура України» передбачає формування теоретичних знань і практичних навиків з дослідження духовного розвитку України в руслі сучасних теоретичних підходів історичної науки; ознайомлення аспірантів з історією та змістом духовної культури в контексті як історії, археології так і суспільно-духовних процесів сьогодення; розширення світогляду аспірантів; формування комплексного історичного та духовного ядра їх світобачення, зміст якого творить суттєвий вплив на ефективність їх професійної діяльності та самореалізацію як істориків. Основне **значення** цього курсу полягає у можливості надбання аспірантами теоретичних знань, практичних вмінь та навичок у аналізі феноменів культури та культурних процесів. Розуміння суті духовної культури є неодмінною умовою при аналізі культурної ситуації будь-якої епохи чи регіону.

Мета навчальної дисципліни «Духовна культура України» передбачає формування теоретичних знань і практичних навиків з дослідження духовного розвитку України в руслі сучасних теоретичних підходів історичної науки; ознайомлення аспірантів з історією та змістом духовної культури в контексті як історії, археології так і суспільно-духовних процесів сьогодення; розширення світогляду аспірантів; формування комплексного історичного та духовного ядра їх світобачення, зміст якого творить суттєвий вплив на ефективність їх професійної діяльності та самореалізацію як істориків.

ВИМОГИ ДО ЗНАНЬ І ВМІНЬ

Після закінчення курсу аспірант повинен знати:

- ✓ предмет, завдання і методологію навчального курсу;
- ✓ генезис, передісторію і суть язичництва та духовного вчення християнства на українських землях;
- ✓ основні духовні пам'ятки України;

- ✓ основні сакральні тексти, норми і принципи, поширені на українських землях;
- ✓ суть і зміст духовної літератури в Україні;
- ✓ зміст та канонічно-теологічні наслідки сакрального в християнстві;
- ✓ роль релігії в розв'язанні суспільно-політичних проблем XX – початку XXI ст. в Україні.

Після закінчення курсу аспірант повинен вміти:

- ✓ порівнювати, аналізувати, узагальнювати історичний матеріал;
- ✓ застосувати знання матеріалів з історії християнства і духовної культури у практичній релігієзнавчій, освітньо-виховній та культурній діяльності;
- ✓ володіти релігієзнавчим та історичним інструментом для розпізнавання особливостей і значення духовної культури в цілому;
- ✓ орієнтуватися в церковно-теологічних доктринах;
- ✓ застосовувати знання про роль духовної культури в житті людини;
- ✓ вміти тлумачити та застосовувати з виховною і просвітницькою метою знання про зміст та наслідки впливу релігії на історію;
- ✓ вміти аргументовано обстоювати власні погляди на ту чи іншу проблему, толерантно ставитися до протилежних думок.

АНОТАЦІЯ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

Лекційне заняття №1

Предмет, завдання і проблематика курсу. Джерела та література.

Сакральна культура як наука: предмет і завдання. Зв'язок духовної культури з іншими науковими дисциплінами. Основні поняття: sakrum і profanum, міф, містична реальність (Ф. Шлегель), архетип (К. Юнг), нумінозне (Р. Отто), священне місце, ієротипія, час і простір, картина світу (Р. Редфілд), канон-сакральна матриця, тотемізм, анімізм, міфоритуал.

Лекційне заняття №2

Історіософське розуміння духовної культури.

Методологія цивілізаційного пізнання духовної культури. Священна картина світу і України. Періодизація духовної культури України і її характеристики. Сакральне як феномен культури. Парадигма цінностей в духовній культурі.

Лекційне заняття №3

Архаїчна картина світу носіїв археологічних культур, що населяли Україну в епоху палеоліту.

Заселення українських земель людиною. Антропогенез релігійних вірувань. Стоянки біля Королево та Молодове. Кроманьйонці – homo sapiens. Зародження та особливості міфологічного мислення. Несвідоме та архетипи в культурі. Сакральна картина світу за матеріалами Мізинської (23 – 21 тис. рр. до н.е.) і Межирічської (бл. 15 тис. рр. до н.е.) пізньопалеолітичних пам'яток. Жінка та її символіка. Місяць і міри часу. Містерія печери.

Лекційне заняття № 4

Перші землеробські археологічні культури епохи раннього неоліту на території України та їх сакральний світ. Петрогліфічні комплекси Кам'яної Могили. Сакральні храмові комплекси Карпат.

Неолітична революція, архетипи та міфоритуалістика Великої Богині-Матері. Еволюція обрядів та іконографія. Неолітичні культури України та їх сакральний

світ. Лінійно-стрічковики. Бугодністровці. Космогонія скельних храмів Карпат: сакральна географія, топографія, образно-символічні смислокоди. Міфоритуалістика літнього і зимового сонцестоянь. Зародження календарної традиції. Примордіальний пантеон богів. Сакральна географія.

Лекційне заняття № 5

Сакральний світ Трипільської цивілізації.

Проблема Трипільської спадщини у науковій літературі. Архетипи Трипільської Великої Богині. Примордіальний канон та іконографія. Сакральні символи і обряди трипільців. Містерія Місяця. Сакральний час і простір Трипільського світу. Циклічний архетип часу. Велике жертвопринесення. Занепад трипільської культури в історії людства. Спадкові міфоритуальні ознаки.

Лекційне заняття № 6.

Індоевропейці та їх сакральний світ.

Проблема прабатьківщини індоевропейців. Ямна археологічна культура. Курганна теорія М. Гімбутас. Військово-патріархальна традиція скотарського напівкочового укладу. Індоевропейський пантеон богів. Культ громовержця, чоловіків-воїнів та їх атрибути. Індра у основному міфі індоевропейців. Керносівський ідол. Змієборчі мотиви. Лінійна модель часу. Курганні поховання і будинки мертвих. Трансформація образів жіночих та чоловічих божеств.

Лекційне заняття № 7.

Землеробські культури праслов'ян.

Сучасні наукові концепції прабатьківщини слов'ян. Тшинецько-Комарівська археологічна культура та її генетичний зв'язок з трипіллям. Білогрудівсько-чорнолізька і лужицька археологічні культури. Скіфські міфоритуали. Поховальні обряди. Культ предків. Уявлення про вирій-рай, чудесний сад. Ліси, гори. Городище-святилище на пагорбах. Міфоритуалістика Купала. Ігрище.

Сакральні обряди, знаки, символи. Ритуальні вогні в день літнього сонцестояння.

Лекційне заняття № 8.

Сакральні традиції слов'ян.

Пантеон богів: Макоша, Лада, Перун, Дажбог, Стрибог, Хорс. Культові центри Богит, Звенигород. Городища-святилища Прикарпаття та місця їх розташування. Кам'яна та дерев'яна ідоляна скульптура. Збруцький ідол. Спадковість культових місць. Обряди і вірування. Жертвопринесення. Староукраїнська сакральна картина світу. Основний космогонічний креаційний центр. Оріон і плеяди. Координати вирію-раю.

Лекційне заняття №9.

Християнізація Руси-України.

Проблема прийняття християнства. Цивілізаційний вибір. Місія Кирила і Мефодія. Язичництво і християнство. Аскольдове хрещення. Княгиня Ольга. Релігійна реформа Володимира. Офіційне прийняття християнства. Болгарські впливи. Охридське архієпископство. Богоміли. Маніхейці. Аріанство. Візантійська версія християнства. Печерні монастирі Подністорв'я.

Лекційне заняття № 10.

Християнство і язичництво в Україні – протиборство сакральних картин світу.

Християнський монотеїзм та ідея єдиної Руси-України. Боротьба за незалежну Київську церкву. Іларіон і його “Слово про Закон і Благодать”. Обґрунтування ідеї “Київ – Новий Єрусалим”. Климент Смолятич. Кирило Туровський. Духовна і богослужерна література. Будівництво християнських храмів. Мистецтво. Культ Богородиці. Культ святих Бориса і Гліба. Трансформація традиційного язичництва. Двовір'я. Язичницькі центри на Дністрі X – XIII ст.: Звенигород, Богит, Говда. Городища-святилища на Прикарпатті. Обряди і

вірування. Жертвопринесення тварин і людей. Роль вогню і води. Символіка жертвних речей.

Лекційне заняття № 11.

Українські середньовічні монастирі – центри духовного і культурного життя народу.

Зародження монастирського руху на Русі. Антоній і Феодосій Печерський. Києво-Печерська лавра. Києво-Печерський патерик. Агіографічна література. Аскетично-пустельницька традиція. Галицькі монастирі княжого періоду. Монастир-проекція небесного раю, Царства Божого на землі. Печерні монастирі Подністров'я і Карпат. Успадкування монастирями святих місць язичників.

Лекційне заняття № 12.

Українське духовне відродження XVI – XIX ст.

Посилення аскетичної і гуманістичної традиції. Монастирі нового часу. Поява скитів і пустиней. Ісихазм. Іов Вишенський. Паїсій Величковський. Великий Скит у Карпатах, відродження Києво-Галицької аскетичної традиції. Патерик Скитський. Релігійний діалог XVII ст. Ліквідація сотень монастирів і церков у Російській і Австрійській імперіях – удар по традиційній сакральній культурі українського народу.

Лекційне заняття № 13.

Доля української сакральної спадщини у XX ст. Духовне і національно-культурне відродження кінця XX – початку XXI ст.

Духовно-релігійна складова Української революції 1917 – 1923 рр. войовничий атеїзм в системі більшовизму. Антицерковна політика. Від антирелігійного терору до реального і духовного голодомору. Homo sovieticus. Духовне і релігійне відродження в умовах державної незалежності України. “Руський мір” і духовний вимір Євромайдану та Революції Гідності: протилежні картина світу. Боротьба цінностей в умовах російської агресії в Україні. Роль церкви у

гібридній війні. Виклики глобалізації. Актуалізація ціннісної парадигми в боротьбі добра і зла.

АНОТАЦІЯ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінарське заняття №1

Тема. Історіософське розуміння духовної культури

План

1. Методологія цивілізаційного пізнання сакральної історії.
2. Священна картина світу і України.
3. Періодизація сакральної історії України і її характеристики. Сакральне як феномен культури.
4. Парадигма цінностей в духовній культурі.

Література

1. Шилов Ю.О. Джерела витоків української етнокультури XIX ст. до н.е. – II тис. до н.е. К., 2002.
2. Чмихов Микола. Від яйця – райця до ідеї Спасителя. К., 2001.
3. Кримський С. Б., Павленко Ю. В. Цивілізаційний розвиток людства. К., 2007.
4. Винокур І. С., Телегін Д. Я. Археологія України. Підручник для студентів історичних спеціальностей вищих навчальних закладів. Тернопіль, 2004.
5. Юхнюк-Коротун Л. Луни Первовіку: словник до історії української культури. К., 2017; Луни Первовіку: нотатки до історії української культури. К., 2017.
6. Історія української культури. Т.1. К., 2001
7. Винокур І.С., Телегін Д. Я. Археологія України. Тернопіль, 2014.

Заняття № 2

Тема. Архаїчна картина світу носіїв археологічних культур, що населяли Україну в епоху палеоліту

План

1. Антропогенез релігійних вірувань. Стоянки біля Королево та Молодове.
2. Зародження та особливості міфологічного мислення. Несвідоме та архетипи в культурі.
3. Сакральна картина світу за матеріалами Мізинської (23 – 21 тис. рр. до н.е.) і Межирічської (бл. 15 тис. рр. до н.е.) пізньопалеолітичних пам'яток.
4. Жінка та її символіка. Місяць і міри часу.
5. Містерія печери.

Література

- Винокур І.С., Телегін Д. Я. Археологія України. Тернопіль, 2014.
- Людство і віра. Всесвітня історія народів і релігій. Т.ІІ. Автор-укладач Георгій Щокін. Енциклопедично-довідкове видання. К., 2005.
- Шилов Ю.О. Джерела витоків української етнокультури ХІХ ст. до н.е. – ІІ тис. до н.е. К., 2002.
- Чмихов Микола. Від яйця – райця до ідеї Спасителя. К., 2001.
- Кримський С. Б., Павленко Ю. В. Цивілізаційний розвиток людства. К., 2007.

Заняття № 3

Тема. Землеробські археологічні культури неоліту в Україні та їх сакральний світ

План

1. Неолітична революція і архетипи та міфоритуалістика Великої Богині-Матері
2. Неолітичні культури України та їх сакральний світ. Лінійнострічковики. Бугодністровці.

3. Космогонія скельних храмів Карпат: сакральна географія, топографія, образно символічні смислокоди. Міфоритуалістика літнього і зимового сонцестоянь. Зародження календарної традиції. Примордіальний пантеон богів.

Література

Історія української культури. Т.1. К., 2001

Винокур І.С., Телегін Д. Я. Археологія України. Тернопіль, 2014.

Людство і віра. Всесвітня історія народів і релігій. Т.ІІ. Автор-укладач Георгій Щокін. Енциклопедично-довідкове видання. К., 2005.

Кугутяк М.В. старожитності Гуцульщини. Джерела з етнічної історії населення Українських Карпат. Каталог пам'яток історії і культури у 2-х томах. Т.1. Сакральна спадщина Гуцульщини. Івано-Франківськ, 2011.

Шилов Ю.О. Джерела витоків української етнокультури ХІХ ст. до н.е. – ІІ тис. до н.е. К., 2002.

Чмихов Микола. Від яйця – райця до ідеї Спасителя. К., 2001.

Михайлов Б. Петрогліфи Кам'яної Могили. Семантика. Хронологія. Інтерпретація. К., 2005.

Семінарське заняття № 4

Сакральний світ Трипільської цивілізації

План

1. Відкриття та вивчення Трипільської цивілізації.
2. Трипільські поселення, житло і мегаполіси.
3. Духовний світ трипільців. Трипільська «писемність».
4. Дискусії навколо трипільської спадщини.

Література

Бурдо Н.Б. Сакральний світ Трипільської цивілізації. К., 2008.

Бурдо Н.Б., Відейко М.Ю. Трипільська культура. Спогади про золотий вік. Харків, 2008.

Відейко М. Україна: від Трипілля до Антів. К., 2008.

Відейко М.Ю. Трипільська цивілізація. К., 2002.

Історія української культури. Т. І. К., 2001.

Людство і віра. Всесвітня історія народів і релігій. Т. II. Автор-укладач Георгій Щокін. Енциклопедично-довідкове видання. К., 2005.

Наливайко С. Етнічна історія давньої України. К., 2007.

Паламарчук Е., Андрієвський І. Зорі Трипілля. Вінниця, 2002.

Шилов Ю.О. Джерела витоків української етнокультури XIX тис. до н. е. – II тис. до н. е. К., 2002.

Семінарське заняття №5

Тема: Індоевропейці та їх сакральний світ

План

1. Проблема прабатьківщини індоевропейців.
2. Культура шнурової кераміки. Ямна археологічна культура. Курганна теорія М. Гімбутас.
3. Індоевропейський пантеон богів. Культ громовержця. Індра в основному міфі Рігведи.
4. Керносівський ідол. Змієборчі мотиви. Курганні поховання.

Література

Історія української культури. Т. І. К., 2001.

Наливайко С. Етнічна історія давньої України. К., 2007.

Відейко М. Україна: від Трипілля до Антів. К., 2008.

Шилов Ю.А. Джерела витоків української етнокультури XIX тис. до н. е. – II тис. до н. е. К., 2002.

Петров В.П. Походження українського народу. К., 1992.

Павленко Ю.В. Передісторія давніх русів у світовому контексті. К., 1994. с. 40-60.

Залізняка Л. Нариси стародавньої історії України. К., 1994, с. 102-116.

Винокур І.С., Телегін Д.Я. Археологія України. Тернопіль, 2004.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК АСПІРАНТІВ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ДУХОВНА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ»:

«відмінно» - аспірант демонструє повні і глибокі знання навчального матеріалу, достовірний рівень розвитку умінь і навичок, правильне й обґрунтоване формулювання практичних висновків, уміння приймати необхідні рішення в нестандартних ситуаціях, вільне володіння науковими термінами, аналізує причинно-наслідкові зв'язки;

«добре» - аспірант демонструє повні знання навчального матеріалу, але допускає незначні пропуски фактичного матеріалу, вміє застосувати його щодо конкретно поставлених завдань, у деяких випадках нечітко формулює загалом правильні відповіді, допускає окремі несуттєві помилки та неточності;

«задовільно» - аспірант володіє більшою частиною фактичного матеріалу, але викладає його не досить послідовно і логічно, допускає істотні пропуски у відповіді, не завжди вміє інтегровано застосувати набуті знання для аналізу конкретних ситуацій, а інколи й невірно формулює основні теоретичні положення та причинно-наслідкові зв'язки;

«незадовільно» - аспірант не володіє достатнім рівнем необхідних знань, умінь, навичок, науковими термінами.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Обов'язковим елементом самостійної роботи є написання аспірантом реферативної роботи або презентацій. Її об'єм становить 12-18 сторінок. Підготовка такої роботи включає в себе застосування відповідної методології.

Структура написання аспірантом реферату складається із наступних семи обов'язкових елементів:

- Вступна частина;
- Аналіз використаної літератури по темі (на 2-3 абзаци);
- Характеристика обраної теми та перспективність її дослідження;
- Визначити основні параметри викладу матеріалу;
- Навести історичний ілюстративний матеріал, що підтверджує вашу аргументаційну базу;
- Висновок;
- Список використаної літератури.

Захист реферату відбувається за графіком індивідуально-консультативної роботи у формі індивідуальних занять, консультацій, перевірки виконання індивідуальних завдань.

Обов'язковим елементом написання реферату є також підготовка анотації по обраній темі об'ємом 1 сторінка.

Самостійна робота аспіранта є основним видом засвоєння навчального матеріалу у вільний від аудиторних занять час. Метою самостійної роботи є вдосконалення навичок і вміння працювати з науковою літературою та джерелами.

Перевірка рівня засвоєння матеріалу самостійно опрацьованих тем здійснюється у вигляді тестового контролю та підготовки індивідуального проекту.

Тематика завдань для самостійної роботи:

1. Парадигма цінностей в духовній культурі.
2. Антропогенез релігійних вірувань.
3. Несвідоме та архетипи в культурі.

4. Жінка та її символіка.
5. Еволюція обрядів та іконографія.
6. Неолітичні культури України та їх сакральний світ.
7. Сакральні символи і обряди трипільців.
8. Циклічний архетип часу.
9. Проблема прабатьківщини індоєвропейців.
10. Культ громовержця, чоловіків-воїнів та їх атрибути.
11. Керносівський ідол.
12. Печерні монастирі Подністор'я.

Індивідуальний проєкт (завдання) можна виконати у вигляді підбірки джерел до обраної теми, презентації, відеоролику.

Індивідуальні завдання

Тематика для написання рефератів

1. Священна картина світу і України.
2. Антропогенез релігійних вірувань.
3. Зародження та особливості міфологічного мислення.
4. Місяць і міри часу.
5. Містерія печери.
6. Еволюція обрядів та іконографія.
7. Неолітичні культури України та їх сакральний світ.
8. Архетипи Трипільської Великої Богині.
9. Сакральні символи і обряди трипільців.
10. Містерія Місяця.
11. Сакральний час і простір Трипільського світу.
12. Циклічний архетип часу.
13. Проблема прабатьківщини індоєвропейців.
14. Індоєвропейський пантеон богів.
15. Культ громовержця, чоловіків-воїнів та їх атрибути.

- 16.Індра у основному міфі індоєвропейців.
- 17.Міфоритуалістика Купала. Ігрище.
- 18.Сакральні обряди, знаки, символи.
- 19.Ритуальні вогні в день літнього сонцестояння.
- 20.Печерні монастирі Подністров'я.
- 21.Печерні монастирі Подністров'я і Карпат.
- 22.Успадкування монастирями святих місць язичників.

Освоєння курсу передбачає застосування репродуктивних, пояснювально–ілюстративних проблемно–пошукових та творчих методів навчання з використанням як традиційних, так і новітніх інформаційних технологій, зокрема роботи в Інтернеті.

Методи контролю

У ході поточного контролю здійснюється усне та письмове опитування студентів із тем передбачених для семінарських занять. Також здійснюється контроль самостійної роботи відповідно до визначеної тематики.

Програмові вимоги до іспиту

- 1.Предмет, завдання і проблематика курсу.
- 2.Методологія цивілізаційного пізнання духовної культури.
- 3.Періодизація духовної культури України і її характеристика.
- 4.Сакральне як феномен духовної культури.
- 5.Основні поняття: sakrum і profanum, міф, містична реальність (Ф. Шлегель), архетип (К. Юнг), картина світу (Р. Редфілд), нумінозне (Р. Отто), час, простір, ієротопія, тотемізм, анімізм, міфоритуал.
- 6.Парадигма цінностей у духовній культурі.
- 7.Антропогенез релігійних вірувань.
- 8.Палеолітичні стоянки біля Королевого і Молодового та їх значення.
- 9.Зародження та особливості міфологічного мислення.

10. Сакральна картина світу за матеріалами Мізинської (23 – 21 тис. р. до н. е.) і Межирічської (бл. 15 тис. р. до н. е.) пізньопалеолітичних пам'яток.
11. Міфоритуалістика родових печер Карпат.
12. Неолітична революція і міфоритуалістика Великої Богині.
13. Архетип Великої Богині-Матері, та її іконографія. 14. Космогонія бугодністровців, а також скельних храмів Карпат і, Кам'яної Могили.
15. Сакральна топографія Бубнищанського, Урицького, Терношорського та інших святилищ Карпат, їх образно-символічні смислокоди.
16. Міфоритуалістика літнього і зимового сонцестоянь, весняного і осіннього рівнодень.
17. Примордіальний пантеон богів. Зародження календарних та обрядових традицій.
18. Сакральна географія України.
19. Проблема трипільської спадщини у науковій літературі.
20. Архетипи трипільської культури. Сакральні символи і обряди трипільців.
21. Циклічний архетип часу трипільців. Містерія Місяця, часу і простору.
22. Місце і роль трипільської цивілізації в історії людства. Спадкові міфоритуальні ознаки.
23. Проблема прабатьківщини індоєвропейців у науковій літературі.
24. Курганна теорія М. Гімбутас, її прихильники і критики.
25. Сакральний світ ямної археологічної культури.
26. Індоєвропейський пантеон богів. Культ громовержця, чоловіків-воїнів та їх атрибути.
27. Індра у основному міфі індоєвропейців. Рігведа.
28. Змієборчі мотиви індоєвропейців. Керносівський ідол.
29. Курганні поховання і будинки мертвих.
30. Трансформація образів жіночих і чоловічих божеств в епоху бронзи.
31. Сучасні наукові концепції прабатьківщини слов'ян.
32. Тшинецько-Комарівська культура та їх генетичний зв'язок з трипільською.
33. Білогрудівсько-чорнолізька і лужицька археологічні культури.

34. Міфоритуалістика скіфів і сарматів. Культ Сонця, культ предків.
35. Сакральні традиції слов'ян. Пантеон богів: Лада, Мокоша, Перун, Дажбог, Стрибог, Хорс.
36. Культові центри слов'ян – Богит, Звенигород.
37. Городища-святилища Прикарпаття та місця їх локалізації. Проблема спадковості культових місць.
38. Кам'яна і дерев'яна ідольна скульптура. Збруцький ідол.
39. Обряди і вірування слов'ян. Жертвоприношення.
40. Староукраїнська сакральна картина світу. Основний космогонічний міф. Космогонічні креаційні центри – сузір'я Оріон і Плеяди. Координати вирію-раю.
41. Проблема прийняття християнства у науковій літературі.
42. Місія Кирила і Мефодія в Україні.
43. Аскольдове хрещення. Княгиня Ольга. Двовір'я.
44. Релігійна реформа князя Володимира.
45. Офіційне прийняття християнства та його Візантійська версія. Болгарські впливи. Охридське архієпископство.
46. Християнство і язичництво в Україні – протиборство сакральних картин світу.
47. Християнський монотеїзм та ідея єдиної Руси-України. Боротьба за незалежну Київську церкву.
48. Єпископ Іларіон і його «Слово про закон і благодать». Обґрунтування ідеї «Київ – Новий Єрусалим».
49. Діяльність Климента Смолятика і Кирила Туровського.
50. Будівництво перших християнських храмів на Русі. Духовна і богослужерна література. Сакральне мистецтво. Культ святих Бориса і Гліба.
51. Ортодоксальні язичницькі центри на Дністрі X – XIII ст.: Звенигород, Богит, Говда. Жертвоприношення. Роль вогню.
52. Зародження монастирського руху на Русі. Антоній і Феодосій Печерські. Дві форми печерного подвижництва.

- 53.Києво-Печерська лавра. Києво-Печерський патерик. Агіографічна література.
- 54.Аскетично-пустельницька традиція на Русі. Київські і Галицькі обителі княжого періоду.
- 55.Печерні монастирі Подніпров'я, Карпат. Успадкування монастирями святих місць язичників.
- 56.Українське духовне відродження XV – XVII ст.
- 57.Поява скитів і пустиней. Ісихазм.
- 58.Творчість Іова Вишенського і його світогляд.
- 59.Великий Скит у Карпатах, відродження києво-галицької аскетичної традиції. Патерик Скитський.
60. Релігійна полеміка в Україні XVI – XVII ст. Брестська унія в науковій літературі.
- 61.Паїсій Величковський і його діяльність.
- 62.Ліквідація сотень монастирів і церков у Російській і Австрійській імперіях та її наслідки для традиційної духовної культури українського народу.
- 63.Доля української духовної спадщини у XX ст.
64. Духовно-релігійно складова Української революції 1917 – 1923 рр.
- 65.Войовничий атеїзм в системі більшовизму та його наслідки для України.
- 66.Антицерковна політика радянського тоталітарного режиму. Антирелігійний терор і духовний голодомор в Україні.
- 67.Духовно-релігійне відродження в незалежній Українській державі.
- 68.«Русский мир» і духовний вимір Євромайдану та Революції Гідності: протилежні картини світу.
- 69.Боротьба цінностей в умовах російської агресії в Україні. Роль церкви у гібридній війні. Актуалізація ціннісної парадигми добра і зла.

ПОРЯДОК ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ АСПІРАНТІВ ІЗ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Семестровий контроль рівня знань та успішності аспірантів відбувається у формі іспиту. Підсумкова оцінка (максимум 50 балів) визначається як сума оцінок за поточний контроль знань, реферату та захист монографії / статті та 50 балів за іспит що в сумі становить 100 балів.

При поточному контролі оцінюються: систематичність роботи на семінарських заняттях, рівень знань, продемонстрований у відповідях і виступах, знання джерельного та історіографічного матеріалу, активність при обговоренні питань. При виставленні балів за модульний контроль оцінюються: рівень теоретичних знань та практичні навички з тем, включених до змістових модулів, самостійне опрацювання тем, написання реферату, контрольних робіт, підготовка наукової доповіді із запропонованих тем.

Вид контролю	Написання контрольних робіт	Написання реферату	Захист монографії/ статті	Поточний контроль в усній формі	Іспит	Підсумкова оцінка у 100-бальній шкалі
Максимальна кількість балів, яку може набрати студент	20	10	10	10	50	100

Оцінки за залік у різних шкалах оцінювання мають такий вигляд:

Шкали оцінювання		
університетська	національна	шкала ЄКТС
90 – 100	<i>зараховано</i>	<i>A</i>
80 – 89		<i>B</i>
70 – 79		<i>C</i>
65 – 69		<i>D</i>
60 – 64		<i>E</i>
26 – 59	<i>незараховано</i>	<i>FX</i>
1 – 25		<i>F</i>

ПОЯСНЕННЯ ОЦІНОК ECTS:

A "Відмінно" — теоретичний зміст курсу засвоєний повністю, без прогалин, необхідні практичні навички роботи із засвоєним матеріалом сформовані, всі передбачені програмою завдання виконані, якість їх виконання оцінена балом, близьким до максимального.

B "Дуже добре" — теоретичний зміст курсу засвоєний повністю, безпрогалин, необхідні практичні навички роботи із засвоєним матеріалом в основному сформовані, всі передбачені програмою завдання виконані, якість виконання більшості з них оцінена балом, близьким до максимального.

C "Добре" — теоретичний зміст курсу засвоєний повністю, без прогалин, деякі практичні навички роботи з засвоєним матеріалом сформовані недостатньо, всі передбачені програмою завдання виконані, якість виконання жодного з них не оцінена максимальним балом, деякі завдання виконані з помилками.

D "Задовільно" — теоретичний зміст курсу засвоєний частково, але прогалини не мають суттєвого характеру, необхідні практичні навички роботи з засвоєним матеріалом в основному сформовані, більшість передбачених програмою завдань виконані, деякі з виконаних завдань, можливо, містять помилки.

E "Достатньо" — теоретичний зміст курсу засвоєний частково, деякі практичні навички роботи не сформовані, багато з передбачених програмою завдань не виконані, або якість виконання деяких з них оцінені балом, близьким до мінімального.

FX "Умовно незадовільно" — теоретичний зміст курсу засвоєний частково, необхідні практичні навички роботи не сформовані, більшість

передбачених програмою завдань не виконані, або якість їх виконання оцінена балом, близьким до мінімального. При додатковій самостійній роботі над матеріалом курсу можливе підвищення якості виконання навчальних завдань.

Г "Безумовно незадовільно" — теоретичний зміст курсу не засвоєний, необхідні практичні навички роботи не сформовані, усі виконані завдання містять грубі помилки, додаткова самостійна робота над матеріалом курсу не приведе до підвищення якості виконання навчальних завдань.

ТИПОВІ ЗАВДАННЯ КОМПЛЕКСНИХ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ (ККР)

Пакет комплексних контрольних робіт з дисципліни «Духовна культура України» розроблений з урахуванням освітньо-кваліфікаційної характеристики фахівця та робочої програми з курсу «Духовна культура України», що включає в себе перелік завдань, вирішення яких потребує уміння застосовувати інтегровані знання програмового матеріалу дисципліни.

Метою розробки комплексних контрольних робіт є їх використання:

- при проведенні самоаналізу вищого навчального закладу з метою корекції робочих навчальних програм, удосконалення організації навчального процесу;
- при проведенні акредитаційної або атестаційної експертизи з метою державної оцінки рівня підготовки студентів.

За своїм характером і змістом завдання дають можливість оцінити відповідність рівня набутих аспірантами знань у системі вимог на пряму підготовки 032 «Історія та археологія».

Пакет комплексних контрольних робіт з дисципліни «Духовна культура України» містить 10 варіантів комплексних завдань. Кожен з яких включає 5 завдань, які охоплюють тематику різних розділів курсу. Кожний з варіантів складається з п'яти теоретичних питань. Реалізований у контрольній роботі принцип комплексності дає можливість оцінити теоретичні знання та практичні навички, здобуті студентами під час вивчення курсу. Тим самим демонструючи рівень знань студента, його здатність до аналітичного мислення. А також вказує на послідовність, повноту та логічність викладеного інформаційного матеріалу.

Виходячи із запропонованих варіантів комплексних контрольних робіт, передбачається їх виконання у вигляді письмової роботи тривалістю 80 хвилин (в межах однієї пари).

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин

КОМПЛЕКСНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА

з дисципліни «Духовна культура України»
спеціальність В9 «Історія та археологія»

Варіант 1

1. Предмет, завдання і проблематика курсу.
2. Духовний світ трипільців.
3. Поховальний обряд слов'янських племен.
4. Життя і діяльність Іова та Феодосія Скитських.
5. Дати визначення поняттям: ієротопія, тотемізм.

Затверджено на засіданні кафедри етнології і археології

(протокол № __ від « » _____ 202 р.).

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин

КОМПЛЕКСНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА

з дисципліни «Духовна культура України»
спеціальність В9 «Історія та археологія»

Варіант 2

1. Періодизація духовної культури України і її характеристика.
2. Сакральний світ кімерійців.
3. Слов'янські городища – святилища та ідоли.
4. Життя і діяльність Антонія і Феодосія Печерських.
5. Дати визначення поняттям: анімізм, міфоритуал

Затверджено на засіданні кафедри етнології і археології

(протокол № __ від « » _____ 202 р.).

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин

КОМПЛЕКСНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА

з дисципліни «Духовна культура України»
спеціальність В9 «Історія та археологія»

Варіант 3

1. Суть української національної культури.
2. Трипільська «писемність».
3. Міфоритуалістика літнього і зимового сонцестоянь. Зародження календарної традиції.
4. Паїсій Величковський та його твори.
5. Дати визначення поняттям: простір, ієрофанія.

Затверджено на засіданні кафедри етнології і археології

(протокол № __ від « » _____ 202 р.).

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин

КОМПЛЕКСНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА

з дисципліни «Духовна культура України»
спеціальність В9 «Історія та археологія»

Варіант 4

1. Основні хронологічні етапи заселення території України у палеоліті.
2. Релігійна реформа Володимира. Офіційне прийняття християнства в контексті нових наукових досліджень.
3. Антицерковна політика радянського тоталітарного режиму.
4. Життя і діяльність Києво-печерських ченців – Симона і Полікарпа.
5. Дати визначення поняттям: ісихазм, архетип.

Затверджено на засіданні кафедри етнології і археології

(протокол № __ від « » _____ 202 р.).

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин

КОМПЛЕКСНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА

з дисципліни «Духовна культура України»
спеціальність В9 «Історія та археологія»

Варіант 5

1. Основні хронологічні етапи заселення території України у палеоліті.
2. Релігійна реформа Володимира. Офіційне прийняття християнства в контексті нових наукових досліджень.
3. Антицерковна політика радянського тоталітарного режиму.
4. Життя і діяльність Києво-печерських ченців – Симона і Полікарпа.
5. Дати визначення поняттям: ісихазм, архетип.

Затверджено на засіданні кафедри етнології і археології

(протокол № __ від « » _____ 202 р.).

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин

КОМПЛЕКСНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА
з дисципліни «Духовна культура України»
спеціальність В9 «Історія та археологія»

Варіант 6

1. Історіософське розуміння духовної культури і цивілізації.
2. Сакральний світ неолітичних культур України.
3. Зародження чернецтва на Русі.
4. Діяльність Паїсія Величковського.
5. Дати визначення поняттям: міф, містична реальність.

Затверджено на засіданні кафедри етнології і археології
(протокол № __ від « » _____ 202 р.).

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин

КОМПЛЕКСНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА

з дисципліни «Духовна культура України»

спеціальність В9 «Історія та археологія»

Варіант 7

1. Сакральна картина світу носіїв Межирічської стоянки (бл. 15 тис. р до н. е.).
2. Слов'янський пантеон богів.
3. Монастирі нового часу.
4. Патерик Скитський – видатна пам'ятка української культури.
5. Дати визначення поняттям: *sacrum* і *profanum*, ієротопія.

Затверджено на засіданні кафедри етнології і археології

(протокол № __ від « » _____ 202 р.).

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин

КОМПЛЕКСНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА

з дисципліни «Духовна культура України»

спеціальність В9 «Історія та археологія»

Варіант 8

1. Сакральне як феномен культури праукраїнців.
2. Проблема прабатьківщини індоєвропейців.
3. Войовничий атеїзм в системі більшовизму та його наслідки для України.
4. Києво-Печерський патерик – видатна пам'ятка української культури.
5. Дати визначення поняттям: міфоритуалістика, нумінозне.

Затверджено на засіданні кафедри етнології і археології

(протокол № __ від « » _____ 202 р.).

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин

КОМПЛЕКСНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА

з дисципліни «Духовна культура України»

спеціальність В9 «Історія та археологія»

Варіант 9

1. Парадигма цінностей в духовній культурі.
2. Сакральне мистецтво, поховальні звичаї та курганна архітектура епохи бронзи.
3. Проблема слов'янської прабатьківщини.
4. Назвати печерні монастирі Подністров'я та Карпат.
5. Дати визначення поняттям: містична реальність, ісихазм.

Затверджено на засіданні **кафедри етнології і археології**

(протокол № __ від « » _____ 202 р.).

КОМПЛЕКСНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА

з дисципліни «Духовна культура України»

спеціальність В9 «Історія та археологія»

Варіант 10

1. Міфоритуальне світорозуміння носіїв Мізинської культури (23-21 тис. р. до н. е.).
2. Античні міста-держави і проникнення в Україну християнства.
3. Агіографічна література та її вплив на морально-етичні засади виховання народу.
4. Індоевропейський пантеон богів.
5. Дати визначення поняттям: сакральна географія, архетип.

Затверджено на засіданні кафедри етнології і археології

(протокол № ____ від « » _____ 202 р.).

КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ КОМПЛЕКСНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ З ДИСЦИПЛІНИ «ДУХОВНА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ»

Основою для оцінки знань при виконанні завдань комплексної контрольної роботи аспірантів є рівень засвоєння ними програмного матеріалу з дисципліни і уміння застосовувати інтегровані знання, вміння аналітично мислити.

Контрольна робота передбачає формулювання 5 завдань, кожне з яких оцінюється по 10 балів. На вказані питання аспірант має дати відповідь на підставі матеріалів лекцій, першоджерел, підручників, фахових журналів. Ці питання мають теоретичний характер, вимагають відповідних аналітичних узагальнень і висновків аспіранта. Цінується оперування студентом категоріально-понятійним апаратом дисципліни, добре знання джерел з вказаної проблеми. Відповідь аспіранта має бути чіткою, логічною. Кожна відповідь повинна розпочинатися із назви питання і закінчуватися самостійними висновками.

Загальні вимоги до відповіді:

- Логічна послідовність та чіткість у викладенні матеріалу;
- Повнота та обґрунтування відповідей на поставлені запитання;
- Самостійність мислення, критична оцінка тієї чи іншої концепції, співвідношення їх з іншими;
- Викладення своєї позиції або обґрунтованого приєднання до вже викладеної концепції чи думки;
- Вміння робити висновки з розглянутих питань;
- Знання першоджерел і праць видатних філософів.

Контрольна тестова робота виконується аспірантами наостанньому семінарському занятті. У якості індивідуального завдання аспірант замість індивідуального проекту, може підготувати до друку статтю, тези конференції,

присвячені науковим проблемам. Тези чи стаття мають відповідати усім вимогам, містити наукову новизну та належно оформлений бібліографічний апарат.

Критерії виставлення оцінок за комплексну контрольну роботу:

Відмінно (5 балів) – знання студента відмінні, він володіє теоретичним матеріалом. Він чітко і ясно дає відповідь на запитання викладача, вміє порівняти, співставити різні явища і процеси, дати вичерпний аналіз.

Добре (4 бали) – знання студента добрі, він володіє теоретичним матеріалом, але робить поверхневі висновки.

Задовільно (3 бали) – знання студента задовільні, він допускає серйозні неточності у теоретичному матеріалі, однак все ж знає проблему на поверхневому рівні і може пояснити закономірності її виникнення та розвитку.

Незадовільно (2 бали) – знання студента незадовільні і вони потребують повторно вивчення.

Відвідування занять:

Відвідування занять та активна участь у роботі семінарів є обов'язковою умовою успішного складання іспиту з курсу. Участь у семінарських заняттях може проходити у таких формах: виступ, опонування, рецензія, участь у дискусії тощо.

Політика курсу передбачає перездачу усіх невиконаних завдань в силу запізень на заняття або пропущених пар без поважних причин. За умови відсутності на лекції чи семінарському занятті, отримання негативної оцінки або ж невчасного виконання індивідуальної роботи визначений день для

відпрацювання пропущених аудиторних занять, негативних оцінок та подачі індивідуальних робіт – четвер, 15.00 год. – 16.00 год.

Пропущене заняття студент може «відпрацювати» у формі, визначеній викладачем та кафедрою. Як правило «відпрацювання» проходить в усній формі, вирішенні тестових завдань тощо.

Під час занять дозволяється користування мобільним телефоном виключно для навчальних цілей.

Неформальна освіта: Можливість зарахування результатів неформальної освіти регламентується «Положенням про визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної освіти, в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника» (введено в дію наказом ректора № 672 від 24.11.2022 р.) <https://nmv.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/118/2022/11/neformalna-osvita.pdf>

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Історія української культури. Т.1. К., 2001
2. Великий Скит у Карпатах: у 3 томах. Том.1. Патерик Скитський. Синодик. Гол. ред.: М. В. Кугутяк. Івано-Франківськ : Манускрипт-Львів, 2013, 728 с.
3. Великий Скит у Карпатах: у 3 томах. Том.2. Великий Скит у документах і матеріалах XVII-XXI ст. Гол. ред.: М. В. Кугутяк. Івано-Франківськ: Манускрипт-Львів, 2015, 514 с.
4. Великий Скит у Карпатах: у 3 томах. Том 3. Великий Скит у Марковій пустині: український, духовний і культурно-історичний феномен. Гол. ред.: М. В. Кугутяк. Івано-Франківськ: Манускрипт-Львів, 2017, 520 с.
5. Винокур І.С., Телегін Д. Я. Археологія України. Тернопіль, 2014.
6. Гошівська обитель Богородиці на Ясній Горі в Карпатах : у 3 т. Т. 1 : Гошівський монастир у писемних історичних джерелах XVI – XX століть / за ред. проф. М. В. Кугутяка. Івано-Франківськ : Манускрипт-Львів, 2018. 552 с.
7. Людство і віра. Всесвітня історія народів і релігій. Т.П. Автор-укладач Георгій Щокін. Енциклопедично-довідкове видання. К., 2005.
8. Кугутяк М.В. Старожитності Гуцульщини. Джерела з етнічної історії населення Українських Карпат. Каталог пам'яток історії і культури у 2-х томах. Т.1. Сакральна спадщина Гуцульщини. Івано-Франківськ, 2011.
9. Шилов Ю.О. Джерела витоків української етнокультури XIX ст. до н.е. – II тис. до н.е. К., 2002.
10. Чмихов Микола. Від яйця – райця до ідеї Спасителя. К., 2001.
11. Михайлов Б. Петрогліфи Кам'яної Могили. Семантика. Хронологія. Інтерпретація. К., 2005.
12. Юрій М. Соціокультурний світ України. К., 2008.
13. Кримський С. Б., Павленко Ю. В. Цивілізаційний розвиток людства. К., 2007.
14. Рафальський О. О. Україна як цивілізаційний феномен. К., 2007.

- 15.Шейко В. Ш. Культура України в глобалізаційно-цивілізаційному вимірі (історико-методологічні аспекти). К., 2011.
- 16.Шульгіна В., Яковлева О. Інтерпретація теорії культури, мистецтва і освіти в сучасній українській науці. К., 2012.
- 17.Я. С. Калакура, О. О. Рафальський, М. Ф. Юрій. Українська культура: цивілізаційний вимір. К., 2016.
- 18.Семчишин М. Тисяча років української культури (історичний огляд культурного процесу). Нью-Йорк, 1985.
- 19.Українська культура. Лекції за ред. Д. Антоновича. К., 1993.
- 20.Історія української культури. За ред. І. Крип'якевича: 4-те видання. К., 2002.
21. Попович М. Нарис історії культури України. К., 2002.
22. М. С. Грушевський. Духовна Україна. Збірка творів. К., 1984.
- 23.Семчишин М. Тисяча років української культури (історичний огляд культурного процесу). Нью-Йорк, 1985.
- 24.Наливайко С. Етнічна історія давньої України. К., 2007.
- 25.Скрипник Г. Історія українського мистецтва. У 5-ти томах. – К., 2006 – 2008.
- 26.Людство і віра. Т. 1. Автор-укладач Георгій Щокін. Навчально-методичний посібник. К., 2002; Людство і віра. Всесвітня історія народів і релігій. Т. II. Автор-укладач Георгій Щокін. Енциклопедично-довідкове видання . К., 2005.
- 27.Винокур І. С., Телегін Д. Я. Археологія України. Підручник для студентів історичних спеціальностей вищих навчальних закладів. Тернопіль, 2004.
- 28.Юхнюк-Коротун Л. Луни Первовіку: словник до історії української культури. К., 2017; Луни Первовіку: нотатки до історії української культури. К., 2017.
- 29.Українська та зарубіжна культура : підручник. / за ред. В. О. Лозового. 2-ге вид. Х. : Одіссей, 2008. 376 с.
30. Українське мистецтво в полікультурному просторі : навчальний посібник / О. Рудницька, Л. Кондрацька. К. : Єксоб, 2000. 270 с.
- 31.Український портрет 16 – 18 століть / укл. Г. Белікова, Л. Членова. К. : Артанія Нова, Хмельницький : Галерея, 2006. 352 с.

32. Український Євромайдан. Прикарпатський вимір / за ред. М. Кугутяка. Івано-Франківськ : Манускрипт-Львів, 2016. 701 с.
33. Чорна Н. В. Історія української культури : навчальний посібник / Чорна Н. В., Горячковська Г. М. Х. : ХНУРЕ, 2012. 200 с.
34. Шейко В. М. Історія української культури : навчальний посібник / В. М. Шейко, Л. Г. Тишевська ; за наук. ред. В. М. Шейко. К. : Кондор, 2006. 258 с.

Інформаційні ресурси

1. Ресурси Інтернет: інтернет-бібліотеки, веб-сторінки наукових журналів
2. Електронні ресурси наукової бібліотеки НаУОА